

B.E.P. MYJER, *De vijftig voorbij. Aantekeningen over het 'Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden' en de Nederlandse strafrechtspleging*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2002, 47 p.

Dit boekje is een geactualiseerde bewerking van de rede die de auteur op 7 december 2000 uitsprak bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar rechten van de mens aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Anders dan de titel zou kunnen doen vermoeden, is het geen grondige analyse van de doorwerking van het EVRM in het Nederlandse strafrecht of van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in verband met de Nederlandse strafrechtspleging.

De auteur stelt zich naar eigen zeggen veeleer op als 'chroniqueur'. Op het moment van zijn inaugurale rede was het EVRM net 50 jaar oud geworden. MYJER beschrijft de evoluties in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van bij de aanvang tot op heden, evenals de impact van het EVRM op het Nederlandse strafrecht en de Nederlandse juridische wereld.

Het grootste deel van de tekst behandelt de geschiedenis van het EVRM en de Nederlandse strafrechtspleging. Dit gedeelte is chronologisch opgebouwd in drie delen.

Eerst wordt de periode tot het midden van de jaren 70 behandeld. MYJER merkt terecht op dat de vijftigste verjaardag van het EVRM – het gouden jubileum – in feite samenviel met een soort zilveren invloedsjubileum. In de eerste 25 jaar bleef de invloed immers nogal beperkt. Dit is vanuit het Nederlandse perspectief veel opvallender dan vanuit het Belgische. Er werden in die periode slechts tien zaken behandeld, waaronder vier tegen België, en geen enkele tegen Nederland. Dit had tot gevolg dat het EVRM bij b.v. politie en magistraten in Nederland in die eerste periode nauwelijks een poot aan de grond kreeg. MYJER haalt in dit verband enkele pittige anekdotes aan, zoals het verhaal van de kantonrechter van Den Helder die in 1968 een beroep deed op overmacht tegenover een argument dat was ontleend aan het EVRM, aangezien noch op de eigen griffie, noch op de griffie of het parket van Alkmaar een exemplaar van de tekst van het verdrag aanwezig was.

Vanaf het midden van de jaren 70 kwamen de Straatsburgse organen dan toch op stoom. Er werden belangrijke arresten gewezen, en alle lidstaten kregen veroordelingen te verwerken. Het Hof liet de uiterst voorzichtige koers van de beginjaren varen, evenwel zonder zich te buiten te gaan aan een sterk rechterlijk activisme. Het gezag van het Hof is zeer groot geworden; lidstaten voegen zich haast altijd naar de rechtspraak. Ook in Nederland nam de invloed van het EVRM toe. MYJER illustreert dit aan de hand van een opsomming van Nederlandse en Straatsburgse arresten, maar ook aan de hand van de evolutie van het juridische landschap, met onder meer het ontstaan van het Nederlandse Juristen Comité voor de Mensenrechten in 1975, het eerste Nederlandstalige handboek over het EVRM in 1979 (VAN DIJK en VAN HOOFF), de eerste leerstoel in de rechten van de mens (Theo VAN BOVEN aan de Universiteit van Amsterdam), het Utrechtse Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten in 1982, het Leidense F.M. van Asbeck Centre

of Human Rights Studies in 1989 en de Onderzoekschool Rechten van de Mens in 1995. MYJER vergeet ook niet om naast de invloed van het EVRM op de Nederlandse rechtspraak, tevens de invloed op de wetgeving te schetsen.

De laatste periode in de chronologische opbouw van dit overzicht begint op 1 november 1998, met de inwerkingtreding van het 11e protocol bij het EVRM en het aantreden van een nieuw Hof. Waar de eerste Nederlandse rechter in Straatsburg nog te horen kreeg dat zijn functie hem hooguit twee dagen per jaar zou kosten, werkt het Hof – en dus ook de rechters – nu voltijds. De beschrijving van de structurele vernieuwing wordt echter meteen gevolgd door de vaststelling dat nieuwe hervormingen zich opdringen om het Hof toe te laten het hoofd te bieden aan de enorme stroom van verzoekschriften waar het mee te maken krijgt. De onderhandelingen hierover zijn momenteel in volle gang. Voor een inhoudelijke evaluatie is deze recentste periode nog wat jong. Niettemin is al duidelijk dat de vrees dat de uitbreiding naar het ‘Oostblok’ zou leiden tot een ondermijning van het ‘acquis’, niet is bewaarheid. Bovendien lijkt het Hof hoe langer hoe meer aandacht te besteden aan algemene principes die uit zijn vaste rechtspraak kunnen worden gedistilleerd. In Nederland heeft het EVRM inmiddels grondig wortel geschoten, zowel in rechtspleging en wetgeving als in onderwijs en onderzoek.

Na het historisch overzicht maakt de auteur een tussenbalans op van de invloed van het EVRM op de Nederlandse strafrechtspleging. Hij meent dat dankzij de invloed van het EVRM de kwaliteit van deze strafrechtspleging onmiskenbaar is verbeterd: “Blijkbaar is er een internationaal onafhankelijk a-politiek rechterlijk orgaan voor nodig om duidelijk te maken dat de traditionele eigen vaderlandse rechtspleging vanuit het perspectief van de internationale minimumnormen op onderdelen feilen kan vertonen. In zoverre valt het EHRM te vergelijken met onafhankelijke en ter zake kundige auditors die een oordeel geven over de mate waarin door een organisatie aan tevoren vastgestelde kwaliteitsnormen wordt voldaan. En onafhankelijke auditors plegen er meer uit te halen dan door zo’n organisatie in een zogenaamde zelfevaluatie is geconstateerd.” MYJER is wel kritisch over de verzwarende en vertraging van de strafprocedure die het gevolg is van een betere rechtenbescherming. Hij wijst op het misbruik dat sommige advocaten hiervan maken, door een schikking na te streven en hierbij de rechten van hun cliënt (recht op een openbare zitting, zwijgrecht, recht op getuigenverhoor,...) zo duur mogelijk te verkopen. Bovendien meent hij dat in sommige grote zaken de noodzakelijke balans tussen de efficiëntie van de strafvordering en de bescherming van de rechten van de beschuldigde is zoekgeraakt.

Ten slotte blikte de auteur vooruit. Hij meent dat het Nederlandse Wetboek van Strafvordering en de met betrekking daartoe door de Hoge Raad gewezen jurisprudentie thans in zijn geheel genomen voldoet aan de Straatsburgse minimumnormen. Hij schat dat de meeste Nederlandse strafzaken waarover thans in Straatsburg wordt geklaagd, niet echt principiële kwesties zullen betreffen, maar veeleer kunnen worden gevat onder de categorie ‘kleine ongevallen’ aan de kant van justitie, dan wel ‘baat het niet dan schaadt het niet’ aan de kant van de advocatuur. Ten slotte moet in de toekomst ook het E.U.-grondrechtenhandvest in de gaten worden gehouden.

In het voorwoord wordt deze tekst aanbevolen als inleidende literatuur bij het onderwijs over mensenrechten. Om in België deze rol te vervullen is hij waar-

schijnlijk te veel toegespitst op Nederland. Niettemin zijn juist deze ‘Nederlandse’ gedeelten van de tekst zeer interessant voor een Belgische lezer. De hierin beschreven evoluties zijn bij ons namelijk minder goed gekend. Bovendien biedt de tekst een aangename inkijk in een andere rechtscultuur, zowel door wat er beschreven wordt als door de prettige stijl waarin dit gebeurt.

Eva BREMS

P.H.P.H.M.C. VAN KEMPEN, *Heropening van procedures na veroordelingen door het E.H.R.M. Over redres van schendingen van het EVRM in afgesloten strafzaken alsook afgesloten civiele en bestuurszaken*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2003, xxiv + 598 p.

Sinds enige tijd is een grotere aandacht merkbaar voor herstel op nationaal vlak voor de individuele klager in Straatsburg, jegens wie het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (E.H.R.M.) een schending heeft vastgesteld. Een mogelijke, zeer specifieke vorm van herstel is de heropening van de interne gerechtelijke procedure. Het heronderzoek van een zaak, met inbegrip van de heropening van een procedure, is het voorwerp geweest van een aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa op 19 januari 2000. Het is tevens het onderwerp van VAN KEMPENS zeer omvangrijk in boekvorm uitgegeven proefschrift, dat hij op 14 februari 2003 verdedigde aan de Universiteit van Tilburg.

De centrale probleemstelling in het boek is de volgende: is wat het strafrecht betreft een voorziening in het interne (Nederlandse) recht vereist om de heropening van strafzaken toe te laten ter herstel van uit beslissingen van het E.H.R.M. blijken schendingen? Het gaat met andere woorden om de vraag of beslissingen van het E.H.R.M. tot heropening van procedures moet kunnen voeren in het strafrecht, en zo ja, wat de wenselijke grondslag, de reikwijdte, de inhoud en de vorm van die voorziening moet zijn, en tevens of die vereiste bij uitbreiding ook geldt voor burgerlijke en administratieve procedures. De hierna volgende bespreking zal – meer nog dan het boek zelf – zich beperken tot het strafrecht.

Na een inleidend eerste hoofdstuk zijn twee hoofdstukken gewijd aan het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens (EVRM) en de beslissingen van het E.H.R.M. Daarin komt onder meer naar voren dat gezien het subsidiair karakter van Straatsburg, redres na vaststelling van een schending van het EVRM door het E.H.R.M., zoveel mogelijk op nationaal niveau moet plaatsvinden. Onder de verzamelterm ‘redres’ begrijpt de auteur zowel de beëindiging van voortdurende schendingen als rechtsherstel (*‘reparation’*).

De vraag rijst vervolgens in hoofdstuk IV of er een verplichting tot heropening van interne procedures bestaat ter verwerking van een veroordelend arrest van het E.H.R.M. De auteur verdedigt de stelling dat redres niet steeds de vorm van heropening van een afgesloten procedure dient aan te nemen, en er dus geen dergelijke absolute juridische verplichting op een veroordeelde staat rust. Hij komt tot die conclusie na onderzoek van het volkenrecht *sensu strictu*, het EVRM, de rechtspraak van het E.H.R.M. en de bevoegdheden van het Comité van Ministers, het